

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАЧІ ОСІБ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ
ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ**

Микола Олександрович ЮР'ЄВ,

*аспірант Донецького державного
університету внутрішніх справ*

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, що здійснюється організованими транснаціональними угрупованнями, становить істотну загрозу не лише національній безпеці окремих держав, а й міжнародному правопорядку. Такий характер злочинної діяльності зумовлений її транскордонністю, високим рівнем організованості, використанням розгалужених каналів переміщення заборонених речовин, а також прагненням учасників злочинних формувань уникати кримінальної відповідальності шляхом переміщення за межі держави, на території якої було вчинено кримінальне правопорушення. У зв'язку з цим важливою складовою розслідування кримінальних правопорушень, учинених транснаціональними організованими групами у сфері незаконного обігу наркотиків, є належне правове забезпечення міжнародного співробітництва, зокрема застосування процедури видачі осіб.

Потреба у спільній протидії держав незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів стала одним із чинників формування розгалуженої системи міжнародно-правових механізмів співробітництва. Особливе місце серед таких механізмів посідає екстрадиція, яка дає змогу забезпечити притягнення до кримінальної відповідальності осіб, котрі перебувають за межами юрисдикції держави, де було вчинено кримінальне правопорушення, або забезпечити виконання щодо них обвинувального вироку. Видача особи є комплексним правовим інститутом, що функціонує на стику міжнародного та національного права і ґрунтується на сукупності міжнародно-правових, кримінально-правових та кримінальних процесуальних норм відповідних держав [1, с. 125].

Екстрадицію доцільно визначати як процедуру передачі особи державою, на території якої вона перебуває, державі, компетентні органи якої здійснюють її розшук у зв'язку з необхідністю притягнення до кримінальної відповідальності або забезпечення виконання обвинувального вироку. Зміст зазначеної процедури не обмежується безпосередньою передачею розшукуваної особи. Вона охоплює комплекс послідовних заходів, серед яких встановлення місця перебування особи на території іноземної держави, направлення офіційного запиту про її видачу, перевірка наявності правових та фактичних обставин, які

можуть бути перешкодою для екстрадиції, прийняття компетентним органом відповідного рішення та здійснення фактичної передачі особи під юрисдикцію запитуючої держави [2].

У контексті протидії транснаціональній наркозлочинності видача осіб становить самостійний напрям міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Для України особливо актуальним є застосування цього механізму щодо осіб, які після вчинення кримінального правопорушення виїхали за межі держави з метою уникнення кримінальної відповідальності, а також щодо засуджених осіб, які ухиляються від виконання призначеного їм покарання. Ефективність екстрадиційної процедури в таких випадках безпосередньо залежить від узгодженості дій компетентних органів України та відповідної іноземної держави.

Сучасна система міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях сформована на основі міжнародних договорів, які передбачають різноманітні форми взаємодії держав. Йдеться, зокрема, про надання взаємної правової допомоги, встановлення місця перебування розшукуваних осіб, їх затримання та видачу, перейняття кримінального переслідування у випадках, коли екстрадиція є неможливою або недоцільною, визнання та виконання судових рішень, а також передачу засуджених осіб для відбування покарання в державі їх громадянства чи постійного проживання [3, с. 145]. Сукупність зазначених форм співробітництва дає змогу забезпечувати належне розслідування кримінальних правопорушень, які виходять за межі територіальної юрисдикції однієї держави.

Україна має достатньо розгалужену міжнародно-договірну базу, яка створює правові передумови для взаємодії її компетентних органів із відповідними органами іноземних держав. Важливе значення у цьому аспекті мають міжнародні документи, що встановлюють загальні стандарти поводження з особами, які залучені до кримінального судочинства. Зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права закріплює фундаментальні гарантії права людини на свободу та особисту недоторканність. Відповідно до його положень, позбавлення особи свободи допускається лише на законних підставах та відповідно до процедури, встановленої законом, що має особливе значення і під час застосування екстрадиційних процедур [4, с. 468].

Правовою підставою для видачі особи можуть виступати як спеціальні двосторонні договори про екстрадицію, так і багатосторонні міжнародні конвенції, предмет регулювання яких охоплює ширше коло питань протидії злочинності. Одним із таких міжнародно-правових актів є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [5]. Її положення передбачають можливість застосування процедури видачі відповідно до внутрішнього законодавства запитуваної держави та чинних міжнародних договорів про екстрадицію. При цьому враховуються, зокрема, вимоги щодо

мінімального рівня покарання, необхідного для здійснення видачі, а також передбачені законом підстави для відмови в екстрадиції.

Зазначена Конвенція орієнтує держави-учасниці на спрощення та прискорення екстрадиційних процедур за умови дотримання вимог національного законодавства. Особливого значення набуває положення про необхідність докладання державами зусиль для скорочення строків розгляду запитів про видачу та спрощення вимог щодо підтверджувальних матеріалів [5]. Такий підхід має особливе значення у кримінальних провадженнях щодо діяльності транснаціональних організованих груп у сфері незаконного обігу наркотиків, оскільки зволікання з розшуком та передачею підозрюваних може сприяти їх переховуванню, знищенню доказової інформації або продовженню злочинної діяльності.

Міжнародно-правові механізми передбачають також можливість застосування тимчасових заходів до моменту остаточного вирішення питання про видачу особи. Зокрема, за наявності невідкладних обставин та відповідного звернення запитуючої держави компетентні органи запитуваної держави можуть застосувати затримання особи, яка перебуває на її території, або інші заходи, спрямовані на забезпечення її доступності для подальшої екстрадиційної процедури. При цьому такі заходи повинні здійснюватися з дотриманням вимог національного законодавства та міжнародних зобов'язань відповідної держави [5].

У кримінальних провадженнях щодо транснаціональних організованих груп, які здійснюють незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, екстрадиція має розглядатися не лише як завершальний етап передачі розшукуваної особи, а як комплекс взаємопов'язаних процесуальних та організаційно-тактичних заходів. Необхідність дотримання встановлених умов екстрадиції зумовлена також тяжкістю кримінальних правопорушень, пов'язаних із діяльністю організованих наркозлочинних формувань. У випадку, коли особа видається для притягнення до кримінальної відповідальності, екстрадиційна процедура застосовується за наявності передбачених законом умов щодо тяжкості діяння та можливого покарання. Аналогічно, у разі звернення з метою виконання обвинувального вироку враховуються встановлені законом вимоги щодо строку покарання, яке залишилося невиконаним. У межах процедури здійснюються встановлення місця перебування особи, направлення запиту про її видачу, перевірка наявності підстав, які можуть перешкоджати передачі, прийняття компетентного рішення та фактична передача особи запитуючій державі.

Міжнародне співробітництво під час розслідування кримінальних правопорушень транснаціонального характеру загалом реалізується через систему взаємопов'язаних напрямів, рівнів і форм взаємодії компетентних органів. Його нормативною основою можуть бути як багатосторонні та двосторонні договори про міжнародну правову допомогу та інші форми співробітництва у кримінальних провадженнях,

так і міжнародні договори, спрямовані на протидію окремим видам транснаціональної злочинності. Останні можуть передбачати спеціальні механізми взаємодії, зумовлені специфікою відповідних кримінальних правопорушень [6, с. 215].

Таким чином, екстрадиція у кримінальних провадженнях щодо транснаціональних організованих груп у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів загалом здійснюється на основі загальних положень міжнародного та національного права, однак має низку специфічних рис. Вони обумовлені транскордонним характером злочинної діяльності, особливостями правового статусу осіб, які підлягають видачі, необхідністю оперативного встановлення їх місцезнаходження, забезпечення належної процесуальної взаємодії компетентних органів різних держав та одночасного дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини. Саме тому ефективність екстрадиції у таких кримінальних провадженнях значною мірою залежить від узгодженості міжнародно-правових механізмів із положеннями національного кримінального процесуального законодавства та практикою їх застосування.

Список використаних джерел:

1. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2012. 194 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навч. посіб. / І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. В. Максимів. Київ : УкрДГРІ, 2016. 277 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки. Харків: Право, 2012. 638 с.
5. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_789
6. Чорноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Скіф, 2012. 448 с.